

SLEUTELARREST: Moerings/Mol (Pootaardappelen)

VAST 2025 / N-014
Hoge Raad
27 juni 2008, C06/292HR

mr. Beukenhorst, mr. De Savornin Lohman, mr. Numann, mr. Bakels, mr. Asser

A-G Verkade

Rechtsvraag

Is een verderop in de leveringsketen overeengekomen exoneratieclausule van belang voor het vaststellen van de omvang van de schadevergoedingsverplichting van de voorschakel?

In het kort

In het geval van het *Pootaardappelen*-arrest ging het om Moerings die een partij pootaardappelen had verkocht aan Mol, die de aardappelen op haar beurt had doorgeleverd aan afnemers verderop in de keten. Toen bleek dat de pootaardappelen niet goed in de grond ontkiemden, zag Mol aanleiding haar afnemers schadeloos te stellen. Mol wenste deze schade op Moerings te verhalen. Bij het hof had Mol succes en oordeelde het hof dat Moerings aansprakelijk was voor de door Mol geleden schade voor zover die daadwerkelijk door Mol was vergoed. Het hof oordeelde vervolgens dat Moerings niets te maken had met de algemene voorwaarden die onderdeel waren van het contract tussen Mol en haar afnemers. De Hoge Raad was het daar niet mee eens en vernietigde het hof-arrest. Volgens de Hoge Raad had het hof wel degelijk acht moeten slaan op de algemene voorwaarden, omdat daarin een aansprakelijkheidsbeperking was opgenomen die de aansprakelijkheid van Mol richting haar afnemers beperkte.

Noot

1. Het *Pootaardappelen*-arrest (ook wel aangeduid als Moerings/Mol) is een sleutelarrest dat in de hedendaagse rechtspraktijk een belangrijke rol speelt in de afwikkeling van aansprakelijkheidsschades bij meerpartijenverhoudingen. In dit arrest bevestigde de Hoge Raad dat aansprakelijkheidsbeperkende bedingen in overeenkomsten die verderop in de leveringsketen zijn gesloten van belang zijn voor het vaststellen van de omvang van de schadevergoedingsverplichting van een – niet bij die overeenkomsten als contractspartij betrokken – voorschakel. In dit soort gevallen blijft weliswaar het uitgangspunt overeind dat een overeenkomst alleen tussen contractspartijen zélf verbintenissen in het leven roept, maar volgens

Moerings/Mol mag een aansprakelijkheidsbeperkend beding niet zomaar 'weggedacht' worden bij het verhalen van aansprakelijkheidsschades. Volledigheidshalve merk ik op dat het arrest ook van belang is voor de vraag wanneer sprake is van een fatale termijn ex artikel 6:83 sub a BW, maar dat aspect valt buiten het bereik van deze noot.

2. In het geval van het *Pootaardappelen*-arrest ging het om Moerings die een partij pootaardappelen had verkocht aan Mol, die de aardappelen op haar beurt had doorgeleverd aan afnemers verderop in de keten. Toen bleek dat de pootaardappelen niet goed in de grond ontkiemden, zag Mol aanleiding haar afnemers schadeloos te stellen. Mol wenste deze schade op Moerings te verhalen. Bij het hof had Mol succes en oordeelde het hof, onder meer, dat de pootaardappelen non-conform waren (althans dat werd voorshands aangenomen) en Moerings aansprakelijk was voor de door Mol geleden schade voor zover die daadwerkelijk door Mol was vergoed.

3. Het hof oordeelde vervolgens (mijns inziens: te kort door de bocht) dat Moerings niets te maken had met de exoneratieclausule in het contract tussen Mol en haar afnemers:

'De vraag of de door Mol en haar contractspartij Verhagen en Van Exel gehanteerde algemene voorwaarden (de AVP; zie rov. 4.5.1) van toepassing waren op de overeenkomsten waarmee de door Moerings geleverde aardappelen zijn doorgeleverd, is bij de beantwoording van deze vragen niet van belang nu deze algemene voorwaarden Moerings— in beginsel — niet regaderen. Moerings is immers een derde ten opzichte van die overeenkomsten en Moerings heeft niet, althans onvoldoende, gesteld dat in de gegeven omstandigheden sprake is van doorwerking van deze voorwaarden te zijner gunste.'

4. In zijn (nog immer lezenswaardige) conclusie voor het arrest van de Hoge Raad heeft A-G Verkade aangegeven dat dit oordeel geen stand kan houden, omdat Moerings niet hoeft op te komen 'voor coulance-uitkeringen' of (in de toenmalige tijdsgeest:) populair gezegd 'sinterklazerij' door Mol, betekendend dat Mol zich richting afnemers dient te beroepen op een in het met die afnemers gesloten contract opgenomen aansprakelijkheidsbeperking.

5. De Hoge Raad was het met Verkade eens en concludeerde tot vernietiging van het hof-arrest (zie r.o. 3.4.2):

'Het onderdeel, waaromtrent Mol zich aan het oordeel van de Hoge Raad heeft gerefereerd, wordt in zoverre terecht voorgesteld dat het hof weliswaar heeft onderkend dat bij de bepaling van de omvang van de door [eiser] aan Mol te vergoeden schade van belang is in hoeverre Mol rechtens gehouden was tot vergoeding van de schade van (de afnemers van) haar kopers en deze schade daadwerkelijk voor haar rekening heeft genomen, maar vervolgens heeft miskend dat in dit verband mede van belang is of voor Mol en haar kopers de mogelijkheid bestond zich jegens afnemers te beroepen op algemene voorwaarden waarin een beperking van de verplichting tot schadevergoeding is opgenomen.' (onderstreping toegevoegd).

6. Concreet vloeit hieruit voort dat – bij (ver)koop van producten tussen twee partijen (voorschakel 'A' en tussenschakel 'B') en doorlevering naar een derde, 'C') – een exoneratie tot de factuurwaarde van geleverde producten in de overeenkomst tussen B en C de omvang van de vergoedingsplicht van voorschakel A vermindert ook al is het bedoelde beding niet opgenomen in de overeenkomst tussen A en B. In dat opzicht werkt de exoneratie in het contract tussen B en C door in de rechtsverhouding tussen A en B. Dat is geen derdenwerking in strikte zin. De exoneratie wordt 'slechts' geacht te leiden tot een vermindering van de schadevergoedingsverplichting van A. Dit is logisch, aangezien A evenmin gehouden kan worden tot een vergoeding aan B als C zou besluiten de schade voor eigen rekening te houden en in zoverre geen sprake zou zijn van voor B (richting A) verplaatsbare schade. Uiteindelijk heeft de exoneratie hiermee feitelijk wel de werking van een derdenbeding, maar dogmatisch dient dat mijns inziens anders ingekleed te worden.

7. Alhoewel de Hoge Raad van belang acht dat Mol zich richting haar afnemers kon beroepen op een exoneratieclausule, laat hij in het midden in welk leerstuk het verweer gegoten dient te worden.

8. In zijn NJ-noot (NJ 2010/83) heeft Hijma opgemerkt dat het arrest illustreert dat hij die een ander diens schade vergoedt zonder daartoe rechtens gehouden te zijn, dat voor eigen rekening doet. Hijma plaatst het verweer in het kader van het leerstuk van eigen schuld (artikel 6:101 BW). Volgens Hijma zou een tegengestelde visie tot het ongerijmde resultaat leiden dat het aan de discretie van de koper/exonerant is om te kiezen waar hij het nadeel wenst te deponeren: '*ofwel bij zijn afnemers (door de exoneratie in te roepen), ofwel bij zijn voorman (door de exoneratie onbenut te laten)*' terwijl de afnemers zich verbonden hebben aan de beperking in de aansprakelijkheid. Dit laatste argument acht ik weinig overtuigend, aangezien evenzeer aan de voorman kan worden tegengeworpen geen exoneratie te zijn overeengekomen voor het geval van een verderop in de keten geleden schade.

9. Qua dogmatische inbedding spreekt mij de redenering van Verkade meer aan, die aangeeft dat het erom gaat om vast te stellen wat de *omvang* is van de door Mol geleden schade. Dit past binnen het stelsel van het recht en is begrijpelijk. De schade van de afnemers van Mol wordt – door vergoeding – feitelijk de schade van Mol zelf. Die schade kan Mol vervolgens van Moerings claimen. De omvang van de schadevergoedingsverbintenis wordt vervolgens – indachtig het arrest van de Hoge Raad – op *abstracte* wijze begroot: niet gekeken wordt naar datgene wat Mol in *concreto* heeft gedaan maar doorslaggevend is waartoe Mol rechtens gehouden was. In het geval zij een rechtsgeldig beroep kon doen op een aansprakelijkheidsbeperking, dient dit meegenomen te worden bij de omvang van de door Mol van Moerings te claimen schade.

10. Feitelijk betekent dit een *concrete* wijze van schadebegroting met *abstracte*. Daarbij dient de aansprakelijke tussenschakel ervoor te waken niet te zeer voor de 'barmhartige Samaritaan' te spelen. Het op altruïstische wijze vergoeden van schade kan namelijk tegen worden geworpen. Ik leg daarbij de nadruk op 'kan', omdat zeer wel situaties voorstelbaar zijn waarbij de tussenschakel op redelijke

gronden besluit *geen* beroep te doen op een exoneratie. Ik verwijs in dit verband naar T.H.M. van Wechem ('Over verzuim en Sinterklazerij' in: *Contracteren* 2009, 1, p. 13) en mijn eigen eerdere bijdrage in *Juridisch up to Date* ('Over schadebeperking door het inroepen van juridische middelen' in: *JutD* 2011, 1, p. 26). Daaruit volgt dat de commerciële relatie tussen de tussenschakel en diens afnemer een relevante omstandigheid kan zijn als het gaat om het beperken van reputatieschade/bedrijfsschade. Belangrijk daarbij is dat niet uit het oog verloren mag worden dat het de voorschakel is geweest die de benadeelde tussenschakel in haar benarde positie jegens haar afnemer heeft gebracht. Terughoudendheid is aldus geboden bij het beoordelen van het gedrag van de benadeelde tussenschakel.

11. Ik merk op dat Jongeneel een ander geluid laat horen wat betreft de aan het arrest te geven betekenis (zie B. Wessels & R.H.C. Jongeneel (red.), *Algemene voorwaarden* (Recht en Praktijk nr. CA1), Deventer: Wolters Kluwer 2017, nr. 14.9). Jongeneel plaatst het arrest in het leerstuk van de derdenwerking van een exoneratieclausule ten gunste van de voorschakel. Mijns inziens doet Jongeneel dat ten onrechte. Ik zie dat als een ontoelaatbare oprekking van het leerstuk van derdenwerking tot situaties waarbij het uiteindelijk gaat het om de begroting van de door de tussenschakel geleden en richting de voorschakel verplaatsbare schade. Een vorm van derdenwerking van de exoneratieclausule komt wel in beeld daar waar de voorschakel (A) direct door benadeelde (C) zou worden aangesproken. Zonder bijkomende (bijzondere) omstandigheden behoort een dergelijke – op buitencontractuele grondslag gebaseerde – vordering van benadeelde (C) op voorschakel (A) niet te kunnen leiden tot omzeiling van de tussen benadeelde (C) en de tussenschakel (B) overeengekomen contract, inclusief exoneratie. Los van de vraag of wanprestatie in de verhouding (B)-(C) is gepleegd (hetgeen minimumvereiste is voor enige onrechtmatige daads-claim), meen ik dat een claim op grond van onrechtmatige daad niet in de rede ligt. In zijn algemeenheid dient daarvoor de contractuele route te worden bewandeld (zie het arrest van de Hoge Raad van 20 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BT7496, *NJ* 2012/59 (*Wierts/Visseren*); vergelijk: D.A. van der Kooij, *Relativiteit, causaliteit en toerekening van schade* (R&P nr. CA21) 2019, nrs. 15.3 en 15.7.3). Dat ligt uiteraard anders als de voorschakel jegens de derde een separate zorgvuldigheidsnorm heeft geschonden.

12. Ik constateer op deze plaats dat het Pootaardappelen-arrest – ondanks enkele kritische geluiden – in de praktijk, getuige het gebrek aan (relevante) lagere rechtspraak over het onderwerp, tot weinig discussie lijkt te leiden. Hierbij is het relevant op te merken dat de alhier geconstateerde concrete schadeberekening met abstracte elementen fundamenteel verschilt van de situatie waarin grote aantallen autoschades afgehandeld dienen te worden (zie Hoge Raad van 26 oktober 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX0357, *Reaal Schadeverzekering/Athlon Car Lease*). In dergelijk gevallen wordt de schade begroot op de naar objectieve maatstaven te begroten herstelkosten, waarbij geabstraheerd wordt van (a) de vraag of überhaupt herstel zal plaatsvinden én (b) eventuele door de benadeelde verkregen korting op de herstelkosten. Wat betreft de korting steekt de benadeelde een deel van de ontvangen schadevergoeding in eigen zak en gaat hij er in die zin op vooruit, omdat hij voor het feitelijk herstel een korting heeft bedongen. De ratio

dat dit toch is 'toegestaan' bij dit soort zaakschades is in visie van de Hoge Raad gelegen in een snelle, eenvoudige en uniforme afwikkeling van dit soort schades.

13. Die ratio kan, mijns inziens, niet worden toegepast op aansprakelijkheidsschade in meerpartijenverhoudingen (zoals bij *Moerings/Mol*). In dat opzicht kan het arrest van 26 oktober 2012 niet door de aansprakelijke tussenschakel (B) worden gebruikt door de exoneratie in te zetten als 'bedongen korting', waarmee het mogelijk zou zijn om volledige vergoeding te eisen van de voorschakel (A) en zijn afnemer (C) 'slechts' te compenseren tot de hoogte van de bedongen exoneratie. Dat zou afdoen aan het te respecteren beginsel van volledige vergoeding. Dat beginsel houdt in dat de situatie waarin de benadeelde zonder de aansprakelijkheidscheppende gebeurtenis zou hebben verkeerd, benaderd wordt door de schade die voortvloeit uit die gebeurtenis volledig te vergoeden, hetgeen twee kanten opwerkt. Zowel een onvolledige als een 'overvolledige' schadevergoeding wordt – als uitgangspunt – strijdig geacht met dit beginsel van het schadevergoedingsrecht. De aansprakelijke voorschakel (A) is aldus niet gehouden om meer te vergoeden dan de door de tussenschakel (B) geleden schade, bestaande uit de richting diens afnemer (C) rechtens verschuldigde (en betaalde) schade. Daarmee dient de door B geleden vermogensschade anders benaderd te worden dan *sec* een zaakschade in een enkele rechtsverhouding (zoals inzake *Reaal Schadeverzekering/Athlon Car Lease*). Dit lijkt in lijn te zijn met de analyse van Tjong Tjin Tai en Verstijlen in hun kroniek vermogensrecht (zie *NJB* 2008, 1731).

14. Ten slotte merk ik op dat de reikwijdte van het arrest niet beperkt is tot koop, maar ook toepassing vindt bij andere type rechtsverhoudingen (zoals – maar niet beperkt tot – overeenkomsten van opdracht en aanneming). Daarnaast is de betekenis van het arrest niet beperkt tot aansprakelijkheidsbeperkingen, maar strekt die zich uit tot het gehele contract (*e. alle contractuele bedingen, zoals ook overmachtbepalingen en andersoortige risico-allocationen*). Daarmee heeft de voorschakel (A) er een belang bij om kennis te kunnen nemen van het gehele contract dat door de tussenschakel (B) met diens afnemer (C) is afgesloten. Bij een aansprakelijkheidsclaim in het geval van meerpartijenverhoudingen kan de voorschakel (A) van de tussenschakel (B) op de voet van de op grond van artikel 195 Rv geldende exhibitieplicht in beginsel eisen dat de tussenschakel het contract verstrekt.

Keywords

Aansprakelijkheidsrecht
Concrete schadebegroting
Derdenwerking
Doorwerking
Exoneratie
Meerpartijenverhouding
Schadevergoeding

Vindplaatsen

[ECLI:NL:HR:2008:BC9348](#)

Auteur(s)

Patrick van der Vorst

Advocaat bij VanNiekercKieremans te Rotterdam, tevens redacteur van VAST

[LinkedIn](#)